

Eski Uyğurca İkilemelere Katkılar

Contributions to the Old Uyghur Hendiadyses

Berker KESKİN¹

ÖZ

İkilemeler temelde eş, yakın veya zıt anlamlı birden fazla sözcükten meydana gelen söz öbeği olarak anlatımı pekiştirmek adına Türk dilinde geçmişten günümüze sıklıkla kullanılan bir ifade biçimidir. Bu bakımdan farklı dini ve kültürel etkileşimler ile buna bağlı farklı dilsel temaların olduğu Eski Uyğur Türkçesi döneminde ikilemelerin kullanımı oldukça fazladır. Büyük çoğunluğu dini karaktere sahip olan bu dönem eserlerinde çeşitli yapılardaki ikilemeler pek çok kez çalışmalara konu olmuştur. Ancak burada amaç, Eski Uyğur Türkçesinin dini veya edebî herhangi bir amaç taşımadan hazırlanan metinlerinde yer alan ikilemelerin tespitidir. Günlük hayatın ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiş ve çoğu sözleşme niteliğinde olan bu metinler, diğer bir deyişle Eski Uyğur hukuk belgeleri dil verileri dışında dönemin sosyal, ekonomik ve hukuki yaşamı hakkında da kaynak oluşturur. Alım-satım, kiralama, takas ve borç işlemlerinden vasiyet etme, azat etme, dilekçe ve buyruklara kadar çok çeşitli bir yelpazeye sahip olan hukuk belgelerinde de ikilemeler belli ölçütlerle kullanılmıştır. Bu makalede, ilgili belgelerde yer alan ikilemeler tespit edilmiş; anlamları verilerle bağlam örneği, Türkiye Türkçesine aktarımı ile birlikte sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: İkileme, Tekrar, Eski Uyğur Türkçesi, Hukuk belgeleri, Buyruklar

ABSTRACT

Hendiadyses are a form of expression and consists of more than one word with synonyms, near-synonyms, or antonyms. They have been used frequently in the Turkish language from the past to the present, to strengthen the wording. In this regard, the usage of hendiadyses is notably high in the Old Uyghur Turkish period when there were various religious and cultural interactions, and, therefore, there were different linguistic contacts. Most of Old Uyghur works have a religious character and hendiadyses found in these works have been studied extensively. But my aim here is to determine the hendiadyses in texts that have neither religious nor literary purpose. These texts were arranged according to daily life needs. Most of them have the characteristics of a contract, and so, they were also called "Old Uyghur legal documents." Also, they contain resources about the social, economic, and juridical life of the period, in addition to language data. Hendiadyses were also used in certain standards in the legal documents, which have a wide range from buying and selling, hiring, exchange and loan transactions to will, petition and orders. In this article, I determined the hendiadyses in these texts. Besides, I give their meaning and present examples of contexts with modern Turkish translation.

Keywords: Hendiadys, Duplication, Old Uyghur Turkish, Legal documents, Orders

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Berker Keskin (Arş. Gör. Dr.),

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili

ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta: berker.keskin@istanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8599-286X

Başvuru/Submitted: 10.03.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:

01.09.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:

12.09.2021

Kabul/Accepted: 13.09.2021

Online Yayın/Published Online: 04.11.2021

Atıf/Citation: Keskin, Berker. "Eski Uyğurca İkilemelere Katkılar." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 31, Özel Sayı (2021): 151-175. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.893699>

EXTENDED ABSTRACT

The hendiadyses first appeared in the Orkhon Inscriptions, known as the oldest written texts of the Turkish language. They are typically used in literary texts to strengthen the wording and improve expressions. Hendiadyses were used frequently in the literature of the Old Uyghur Turkish, which were developed due to contact with various religions and cultures. This situation was not limited to the literary works; certain hendiadyses were also used in texts with legal and economic contents. Usually named as the *civil* or *legal document*, and besides being the linguistic material for the period, these texts constitute the primary source of the commercial and economic life of the Old Uyghur society. Statements of sanction, testimonies, and information on the assurance that were described in many of them, are among the elements comprising the official and binding qualifications of the documents. Arguably, the documents were drawn up directly by the transacting parties or by clerks. These include contracts with commercial content such as buying and selling, renting, exchange and loan, as well as will, petition, emancipation, receipt and orders. Therefore, one can conclude that these and other similar documents could be issued for all kinds of official transactions. A significant part of the documents consisting of different sections and depending on the content, starts with the date and concludes with witnesses' statements. It must also be noted that the documents include a source for the names of individuals in the Old Uyghur society, because they include the names of the parties and the witnesses of an agreement. In addition, they also include information about names of places, measurement units, currencies, tax structure, and tax types.

In this article, I aim to reveal the hendiadyses from the transcribed texts by evaluating the study prepared for publication based on my Ph.D. thesis, which is entitled *Old Uyghur Turkish Legal Documents and Vocabulary*. This work brings together more than five hundred documents with the related contents.

First, I discuss the subject of hendiadyses and the studies on hendiadyses in Old Uyghur Turkish in general terms, then I give the information on the Old Uyghur legal documents. In the main part of the article, I explain the hendiadyses in alphabetical order and give examples for each of them. While some of the hendiadyses in the documents improve the locution, some of them distinguish themselves by their usage to stand for certain legal expressions and terms. For instance, *al- yul-* means “to take back” in the sales documents; *asıg tüş* means “interest” in the loan documents; *berim alım* means “tax”, *birlä alguči tuşu* is observed only in a few documents and stands for “joint guarantor”, *çam çarım* and *çam kargaşa* mean “objection, allegation”, *çug tamga* and *nişan tamga* stand for “seal, stamp”, *kalançı alımçı* means “tax collector”, *şuulug tamgalıg* stands for “stamp, seal”, *miñ tımän* and *miñ yıl tımän kün* are used as an equivalent of “eternal” to state the expiry date of the transaction; *togru tumlitu* is used in the sales documents to state that the sale has been concluded correctly and completely. These are among the hendiadyses with legal contents. In addition, some of the hendiadyses in the literary works are observed in documents with certain religious contents, such as

foundation documents. As a result, all these are exemplary for the wealth of expression in the legal documents in particular, and of course, they also help us understand the level of usage of hendiadys in the Old Uyghur works in general.

Giriş

Eski Uygur Türkçesi dönemi eserleri incelendiğinde ikilemelerin diğer tarihî Türk lehçelerine nazaran bu devrede daha yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Her ne kadar ikilemeler, Türk dilinin yazılı örneklerinin bilinen en eski örneğini teşkil eden Orhon Türkçesi devrine ait yazıtlardan günümüze kadar anlatımı pekiştirmek için başvurulan temel yöntemlerden biri olsa da bunların Eski Uygur Türkçesindeki görünümü oldukça fazla ve çeşitliliğe sahiptir. Özellikle Budizm ve Manihaizm gibi dinlere ait metinlerin tercüme ve adaptasyonlarında alıntı sözcükleri açıklama amacıyla -âdeta bir ihtiyaç dâhilinde- oluşturulmuş gibi görünen ikilemelerin yanı sıra Türkçe pek çok ifadenin, hatta fiilin de ikileme kurularak eserlerde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, Uygurların edebî ifade gücünün yüksekliğini ortaya koyan örneklerden yalnızca biridir.

İkilemenin tanımı genel olarak anlatımı pekiştirmek, anlatılmak isteneni daha sanatlı bir biçimde ifade etmek adına kullanılan eş, benzer ya da zıt anlamlı birden fazla sözcüğün bir arada bulunduğu söz öbeği şeklinde yapılabilir. Buna ek olarak, aynı sözcüklerin tekrarıyla oluşan ikilemeler olduğu gibi tamamen anlamsız ya da yansıma sözcüklerle kurulan veya ses ve hece eklenmesiyle oluşan pekiştirmeli ikilemeler de bulunmaktadır. Özellikle Eski Uygur Türkçesi dönemi eserleri incelendiğinde ikiden fazla sözcükten oluşan yapıların da zaman zaman kullanıldığı görülmektedir (*kertü katıg çın kertü, yertinçü yer suv, açık tarka ämgäk* vb.). Aynı durum hukuk belgeleri için de geçerlidir.

Türkçe Sözlük'te ikileme “1. İkilemek işi. 2. db. Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.” şeklinde tanımlanırken¹ *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde kavramın bazı Batı dilleri ile Osmanlıcadaki karşılıkları verilmekte (Alm. *Hendiadyoin*; Fr. *hendiodyoin*; İng. *hendiadyoin*; Osm. *terkîb-i ihtimâli, mühmelât*) ve “Aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu.” açıklaması yer almaktadır.²

Türk dilinde ikilemeler üzerine ilk çalışma, XIX. yüzyılın sonunda Karl Foy tarafından yayınlanan “Studien zur Osmanischen Syntax: I. Das Hendiadyoin und die Wortfolge *ana baba*” adlı makaledir.³ Ancak Eski Uygur Türkçesinde ikilemelerin varlığı hakkında yapılan ilk çalışma Saadet Çağatay'a ait olup “Uygurca Hendiadyoinler” başlığıyla 1942 yılında yayınlanmıştır. Çağatay bu çalışmada ikileme konusunu etraflıca ele almış; ses bilgisi, dilbilgisi ve anlam bakımından değerlendirerek o döneme kadar yayınlanmış pek çok metinden hareketle iki yüzden fazla ikilemeyi alfabetik olarak sıralayarak anlam ve bağlamlarına yer

1 *Türkçe Sözlük*, Haz. Şükrü Halûk Akalın vd. (Ankara: TDK Yayınları, 2011), 1165.

2 Zeynep Korkmaz, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı (Ankara: TDK Yayınları, 2017), 157.

3 bk. Karl Foy, “Studien zur Osmanischen Syntax: I. Das Hendiadyoin und die Wortfolge *ana baba*”, *Mittheilungen des Seminars für Orientalische Sprachen* II/II (Berlin: Commissionsverlag von W. Spemann, 1899), 105-136.

vermiştir.⁴ Bu çalışmanın ardından Eski Uygur Türkçesindeki ikilemeler üzerine gerek yurt içi gerekse yurt dışında çeşitli lisansüstü tezler hazırlanmıştır. Özellikle 2002 yılında Serkan Şen tarafından Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan ve *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler* başlığını taşıyan çalışma, içerdiği 3217 madde başıyla bu alandaki en kapsamlı çalışmalardan biridir.⁵ Bu çalışmayı, Meltem Can'ın 2010'da hazırladığı *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*⁶ ve Emrah Bozok tarafından 2012'de hazırlanan *Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkilemeler*⁷ adlı Yüksek Lisans tezleri takip eder. 2021 yılında Ahmet Karaman'ın tamamlamış olduğu *Eski Türkçede (VIII.-XII. Yüzyıl) İkilemeler*⁸ başlıklı Doktora tezinde toplam 4748 ikileme tespit edilmiştir, bunların 3426 tanesi ise Eski Uygur dönemine aittir. Ayrıca belli başlı Eski Uygurca eserlerdeki ikilemeler hakkında da çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Simge Sevim tarafından 2019'da hazırlanan *Kşanti Kılğuluk Nom Bitig ve Daşakarmapathāvadānamālā'da İkilemeler*⁹ ile Sümbül Begüm Yıldız tarafından yine 2019'da hazırlanan *Eski Uygurca Maitrisimit'te İkilemeler (Kumul Nüshası)*¹⁰ başlıklı Yüksek Lisans tezleri bunlar arasında yer alır. Son dönemde konunun özellikle çeşitli makalelerde de değerlendirildiği görülmektedir. Hüseyin Yıldız'ın “Eski Uygurca *Dışastvustık*'ta İkilemeler Üzerine Notlar” makalesinde ilgili eserde yer alan ikilemeler tespit edilmiş ve bunlar gerek Çağatay'ın yukarıda anılan makalesi gerekse Şen ve Can tarafından hazırlanan tezler ile mukayese edilmiştir.¹¹ Mehmet Ölmez'in *TDAY-Belleten*'de “Eski Uygurca İkilemeler Üzerine” adıyla yayınladığı makale, 1600'den fazla ikilemeyi içermesi bakımından dikkat çeker.¹² Yine Ölmez'in öğrencileriyle birlikte yayınladığı ve ilkinde *Uygurca Ölüler Kitabı*, ikincisinde ise *Kşanti Kılğuluk Nom Bitig* adlı eserlerde yer alan ikilemelerin değerlendirildiği makaleler bulunmaktadır.¹³ Ferruh Ağca'nın “Eski Uygurca İştikaklı İkilemeler Üzerine” adlı çalışması, iştikaklı ikileme kavramının değerlendirilmesi ve Uygurcadaki örneklerinin detaylı bir şekilde açıklanması bakımından

4 bk. Saadet Çağatay, “Uygurcada Hendiadyoinler”, *DTCF Yıllık Çalışmalar Dergisi I, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları 1940-41* (1944): 97-144.

5 bk. Serkan Şen, *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2002).

6 bk. Meltem Can, *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2010).

7 bk. Emrah Bozok, *Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkilemeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2012).

8 bk. Ahmet Karaman, *Eski Türkçede (VIII.-XII. Yüzyıl) İkilemeler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 2021).

9 bk. Simge Sevim, *Kşanti Kılğuluk Nom Bitig ve Daşakarmapathāvadānamālā'da İkilemeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019).

10 bk. Sümbül Begüm Yıldız, *Eski Uygurca Maitrisimit'te İkilemeler (Kumul Nüshası)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2019).

11 bk. Hüseyin Yıldız, “Eski Uygurca *Dışastvustık*'ta İkilemeler Üzerine Notlar”, *Bengü Belâk. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde, ed. Bülent Gül (Ankara: TKAE, 2013), 465-482.

12 bk. Mehmet Ölmez, “Eski Uygurca İkilemeler Üzerine”, *TDAY-Belleten* LXV/II (2017): 243-311.

13 bk. Mehmet Ölmez ve Gönül Aris, “Eski Uygurca Ölüler Kitabı'ndaki İkilemeler Üzerine”, *TDAY-Belleten* LXVII (Haziran 2019): 39-64. Mehmet Ölmez ve Simge Sevim, “Kşanti Kılğuluk Nom Bitig'e Özgü İkilemeler”, *Türkiyat Mecmuası* XXIX/II (2019): 499-524.

önem taşıır.¹⁴ Bunların dışında, ikileme üzerine yapılan diğeri çalışmalar hakkında Ölmöz'in anılan makalesinin incelenmesi mümkündür.¹⁵

Tüm bu ve benzeri çalışmalar, Eski Uygurcada ikileme konusunun bilim insanlarını uzun bir süredir meşgul ettiğini ve özellikle son dönemde yaygın bir biçimde çalışıldığını göstermektedir. Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu, Eski Uygurcanın dinî-edebî karakter taşıyan eserlerinde yer alan ikilemeler üzerinedir veya ikilemeler yoğun olarak bu eserler üzerinden tespit edilmiştir. Bunun temel sebepleri arasında şüphesiz ikilemelerin sıklıkla kullanıldığı edebî eserlerin nicelik bakımından fazla olması ve büyük çoğunluğunun tercümeyle dayanması sebebiyle, pek çok alıntının Türkçe karşılığıyla birlikte verilerek sayısız ikileme oluşturulmuş olması yer alır. Ancak bizim amacımız *hukuk belgeleri* olarak bilinen ve Eski Uygur Türkçesinin daha çok günlük hayatın ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan metinlerinde yer alan ikilemelerin tespitidir, zira anlaşıldığı kadarıyla bugüne kadar hukuk belgelerinde ikileme konusu üzerine müstakil herhangi bir çalışma yapılmamıştır. şen, Ölmöz ve Karaman'ın çalışmaları dinî nitelikli eserlere ek olarak hukuk belgeleri alanında gerek USp ve SUK'ta gerekse konuyla ilgili çeşitli makalelerde yayınlanan metinleri içermektedir ve bu bakımdan çok geniş kapsamlıdır. Ancak bu ve benzeri yayınlarda mevcut olmayan hukukî içerikli farklı belgelerin bulunduğunu ifade etmemiz gerekir. Burada *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı* adlı Doktora tezinden hareketle yayına hazırlanan çalışmamızda bulunan beş yüzden fazla belge değerlendirilmiş, bunlarda yer alan ikilemeler ortaya konmuştur.

2. Eski Uygur Hukuk Belgeleri

Eski Uygurlar, sahip oldukları sosyokültürel zenginlik ile Türk kültür tarihi için önemli bir duraktır. Farklı etnik ve dinî topluluklarla kurulan temas doğrultusunda Uygurların inanç sistemi ve edebiyatı çeşitlilik arz etmeye başlamıştır. Aynı şekilde Sanskritçe, Çince ya da Toharca gibi diller Eski Uygur Türkçesini etkilemiş, söz varlığı bakımından pek çok sözcük alışverişi olmuştur. Yerleşik yaşam ve buna bağlı olarak artan tarımsal faaliyetler, ticaretin çeşitlenerek gelişmesi, okuryazarlık oranının artması Eski Uygur toplumunun ön plana çıkan diğeri özellikleri arasında yer alır. Türk devletlerinin komşu milletlerle başta at olmak üzere canlı hayvan, konserve et, deri, kösele, kürk, hayvanî gıdalar satarak karşılığında hububat ve giyim eşyası aldığı bilinmektedir.¹⁶ Uygurlar da tarihî İpek Yolu'nda bulunup tüccar Soğdları himaye ederek ticaretlerini geliştirmişlerdir. Dış ticaretin yanı sıra günümüze ulaşan ve daha çok iç ticareti ilgilendiren belgeler, hem hukuk hem okuryazarlık hem de özel mülkiyet kavramının toplumdaki varlığını birinci elden göstermesi bakımından önem taşıır. İşte Eski Uygur hukuk belgeleri alım-satım, kiralama, takas ve borç gibi ticarî faaliyetler ile vasiyet, azat, dilekçe, vakfiye gibi sosyal hayatı ilgilendiren konular hakkında düzenlenmiş resmî

14 Ferruh Ağca, "Eski Uygurca İştikaklı İnkilemeler Üzerine", *Alkış Bitigi. Kemal Eraslan Armağanı* içinde, ed. Bülent Gül (Ankara: TKAE, 2015), 17-30.

15 Ölmöz, "Eski Uygurca İnkilemeler Üzerine", 244-247.

16 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 29. Basım (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010), 312.

belgelerdir. Bütünlük taşıyan ve hasarsız olanlarından anlaşıldığı kadarıyla her bir hukuk belgesi, 12 hayvanlı Türk takvimine göre düzenlenen bir tarih bilgisiyyle başlar. Tarihlendirme, Eski Uygur hukuk belgeleri için modern hukuk belgelerinde ya da resmî nitelikli diğer belgelerde olduğu gibi olmazsa olmaz bir bilgidir; âdetâ belgenin başlığı olma özelliğini taşır. Her bir belge düzenlendiği, diğer bir ifadeyle imza altına alındığı güne göre tarihlendirilir. İşte bu sayede ilk sıradan itibaren belgelerin resmî bir niteliğe sahip olduğu göze çarpar.¹⁷ Tarafların adının beyanı, belgenin düzenlenme nedeni, yapılan işleme göre gelişen açıklamalar ve tanıklık bilgisi belgelerin diğer temel bölümlerindedir. Ayrıca içeriğin türüne göre faiz, yaptırım, teminat, kefalet ve vergilendirme hakkında da çeşitli bilgiler belgelerde yer alabilmektedir.

Hukuk belgelerinin önemli bir kısmını oluşturan ve alım-satım ile ilgili olan sözleşmeler arazi, bağ ve konut gibi gayrimenkuller ile köle ve çocuk satışı hakkında düzenlenmiştir. Kiralamalarda arazi ve bağa ek olarak hayvanların da kiralandığı görülmektedir. Mevcut takas belgesi, yalnızca arazi hakkındadır ancak çok farklı mal ve ürünlerin borç ilişkisi içinde alınıp verildiği tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak makbuzlar, raporlar ve yukarıda değinildiği gibi vakıf belgeleri, köle azadı hakkındaki belgeler, dilekçeler diğer başlıca konulardır. Ancak herhangi bir üst başlık altına dâhil edilemeyecek olan pek çok hukuk belgesi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum, hukuk belgelerinin yalnızca belirli alanlarla sınırlandırılmayacağını, resmî hâl getirilmek istenen her alışverişin, her anlaşmanın, her beyanın hukuki biçimde düzenlendiğini göstermektedir.¹⁸

3. Eski Uygur Hukuk Belgelerinde İkillemeler

Hukuk belgelerinde yer alan ikilemelerin bir bölümü Uygurların edebî eserlerinde de yer almaktadır. Özellikle bir takım dinî içeriğe sahip hukuk belgelerinde bu durum daha yoğundur. Ancak belgelerde hukukî bir terim olarak görünen çok sayıda ikileme de mevcuttur.

adak baş “üst baş, giysisi”

bolmuş-ka ton ätük adak baş bermâz-män (Rehin01₇) “Bolmuş’a elbise, ayakkabı, üst baş vermem.”

aka ini “ağabey-küçük erkek kardeş; erkek kardeşler”

bu kün-tin mınça tapmış-nıy aka-sı ini-si yegän-i tagay-ı kim kim m-ä çam çarım kılma- un-lar. (ArSa16_{8,9}) “Bu günden itibaren Tapmış’ın erkek kardeşleri, yeğeni, dayısı -herhangi biri- itiraz etmesin.”

(kız) al- ber- “(kız) alıp vermek, evlendirmek”

män suşbak ymä bu turmuş atlıg ogul-nı özüm-tin tugmuş-ça ok sakınıp kız alıp berip yan-a mendä ogul kız tugsa ol oglum birlä täy tüz tuşup (EvlEd01₀₉₋₁₃) “Ben Suşbak da bu Turmuş

17 Berker Keskin, *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020), 49.

18 Keskin, *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı*, 56.

isimli çocuğu kendimden olmuş gibi bizzat gözetip (ona) kız alıp verip (evlendirip) yine benim evladım doğarsa o oğlum ile eşit sayıp...”

al- yul- “geri almak, zorla almak”

birök 'ärklig bağ eşi küçin tutup alayın yulayın tesär-lär bu 'ok ögän-tä. bu yer t(ä)ñin-çä iki yer berip alz-unlar (ArSa02₁₄₋₁₆) “Eğer güçlü bey ve maiyetinin gücüyle tutup geri alayım derlerse bizzat bu su kanalında, bu yer dengince iki yer verip alsınlar.”

alguçi bergüçi “alacaklı verecekli”

alguçi-ka [ber]güçi-kä inçgä ayıtıp män pusaşdu sinkay k(a)y-a bitidim (ArSa17₁₈₋₁₉) “Ben Pusařdu Sinkay Kaya, alacaklıya verecekliye böyle sorup yazdım.”

alınçı berimçi “alacaklı verecekli”

bu m(ä)n baçak saşmış kişi-kä mäniñ akam inim urug-um tugmışım on-lukum yüz-lüküm alınçım berimçim kim kim m-ä bolup ç(a)m ç(a)rım kulsar-lar (KöSa08₉₋₁₂) “Bu ben Baçak’ın sattığı kişiye benim ağabeyim, küçük erkek kardeşim, akrabam, evladım, onluğum, yüzlüğüm, alacaklım vereceklim -herhangi biri- itiraz ederse...”

alış beriş “alışveriş, ticaret”

inim basa togrıl biläki alış beriş tiltagınta kıtay yal(a)vaç alp turmış (Çeş79₂₋₄) “erkek kardeşim Basa Toğrıl ile alışveriş sebebinden Kıtay, Yalavaç ve Alp Turmış...”

apam birök “eğer, şayet”

apam birök ärklig bağ eşi küç-in tuşup alayın tep çamlasar-lar (ArSa11₁₇₋₁₈) “Eğer güçlü bey ve maiyetinin gücünü kullanıp alayım diye itiraz ederlerse...”

arığ silig “temiz, pak”

m(ä)n bäkümiş küntu-tın //// tokuz küri bugday arığ silig altım. (Borç30_{4,5}) “Ben Bäkümiş, Küntu’dan [...] dokuz küri temiz buğday aldım.”

asığ tüş “faiz, getiri”

yañı-ta asığ tüşi b[i]l[ä köni] berürm(ä)n (Borç02₃₋₄) “Zamanında faiziyle birlikte doğru bir şekilde veririm.”

ayıtış- keñäş- “danışmak, istişare etmek”

oglan-larım birlä 'ävim-ni tutup ayıtışıp keñäřip yorız-un-lar. (AzEt01₁₁₋₁₂) “...evlatlarım ile evimi gözetip, istişare edip yaşasınlar.”

bağ borluk “bağ, üzüm bağı”

atamız-nuñ bular-ka ülüş kılıp kodmuş. yer-ijä s[uv-ın]ga bağ-ıña. bor-luk-ıña. nägü-s[iñä] kim-ijä. basa enç k(a)ya-nı oglum (Vas07₂₅₋₂₉) “...babamızın bunlara miras bıraktığı yere, suya, başına, herhangi bir şeyine, daha sonra Enç Kaya’yı oğlum...”

bahşı ulug “büyük, yüce”

anta basa bahşım ulug-um käv bahşı-ka mäniñ öz bodum-ka kişim-kä oğlan-larım-ka (AzEt01_{4,5}) “...ondan sonra büyüğüm usta öğretmene, benim kendi aileme, eşime, evlatlarıma...”

balık uluş “ülke, memleket”

balık-ta uluş-ta turguçı kuvrag katulmaz-un. (Vak01₃₃₋₃₄) “Memlekette bulunan cemaat karışmasın.”

bar- käl- “gidip gelmek”

bu ’aşäk barır-ta kälir-tä taş t(ä)gil bolsar beş yaşar yaraçu ’aşäkig berür-män (HaKi02₁₁₋₁₄) “Bu eşek gidip gelirken ölürse beş yaşında bir eşeği hazırlayıp veririm.”

bar yok “var yok; (bol- yardımcı eylemiyle ‘ölmek, yok olmak’)”¹⁹

berginçä bar yok bolsar-m(ä)n inim barçakı äv-täki-lär bilä köni berzün-lär (Borç14₈₋₁₀) “Verinceye kadar ölürsem küçük erkek kardeşim Barçakı, evdekilerle doğru bir şekilde versin.”

baş taş “başı, sonu, tamamen”

bu on t(a)ñ kápáz-ni küz y(a)ñıda başı taşı birlä berür-m(ä)n (ArKi06_{6,7}) “Bu on tañ pamuğu güz zamanında tamamen vereceğim.”

bäg bägät “beyler”

apam birök ärklig bäg bägät küçin (B.sizSa06₂) “Eğer beylerin gücünü...”

berim alım “vergi”

bu yer-kä ’äniz tuş-a berim alım kälş-ä m(ä)n tämür buk-a bilür-m(ä)n (ArKi05_{6,9}) “Bu yeri boş tutarsam ve vergi gelirse ben Tämür Buka sorumlu olurum.”

bir ägsüksüz tükäl “tamamen, bütünüyle”

m(ä)n çintso şıla ymä bir ägsüksüz tükäl bertim. (Rehin02_{8,9}) “Ben Çintso Şıla da tamamen verdim.”

19 Borç sözleşmelerinde birtakım sebeplerle borcun ödenmemesi durumunda borcu üstlenecek kişi ya da kişilerin belirlendiği ifadeler bulunmaktadır. *Bar yok bol-* ifadesi “ölmek, yitip gitmek” anlamında ilgili sözleşmelerde kullanılırken *iştin taştın bol-* ise “kaçmak, kaçıp gitmek” anlamına sahiptir (bk. *iştin taştın*). Genellikle bu ifadelerden yalnızca biri tercih edilirken *U 9181 (TM 225) numaralı Mak08’de her ikisinin de kullanıldığı görülmektedir: *bu bitig-däki çao-nı berginçä biz enç buk-a arug iştin taştın bar yok bolsar-biz (Mak08₁₀₋₁₂)*

birlä alguçı tuşsu “birlikte alan, müşterek borçlu”

berginçä m(ä)n ursul yok bar bols(a)r-m(ä)n bu bugday-nı birlä alguçı tuş-su tay-paoşın m(ä)n sul(a)ym(a)n öz bodum-tın köni berür-m(ä)n (Borç45₈₋₁₂) “Ben Irsul bu buğdayı verinceye kadar ölürsem müşterek borçlu, müteselsil kefil (olarak) Süleyman kendisinden doğru bir şekilde verecektir.”

biti- ödig kıl- “yazmak, not etmek”

män öz togrıl üçägü-kä ayıtp bititim ödig kılıtm (Çeş33_{5,6}) “Ben Öz Togrıl, üçüne sorup yazdım.”

bitig ujik “harf, hece; yazı”

kiçigi-m-tä bitig ujik nom bogşut [ögr]änmiş üçün nätäg ärsär toyın bolup toyın törüsintä (Dilek04₆₋₈) “Küçüklüğümde yazıyı, öğretiyi öğrendiğim için nasılsa rahip olup rahip töresince...”

bodun bukun “halk, millet”

bodun bukun ara-sımta (Kar98₁₁) “...halk arasında...”

bursoj kuvrag “cemaat, topluluk”

...] üz-ä biz bursoj kuvrag [...] (ArSa12₅) “...ile biz cemaat...”

buyan alkış “dua, iyi dilek”

m[un]ta soj kalsar tört yolu boş bolup köñülinçä toyın bolup el-kä kan-ka buyan alkış berip yorız-un tep (Dilek04₁₅₋₁₇) “Bundan sonra (hayatta) kalırsa dört yolu boş olarak gönlünce rahip olup devlete, hana dua edip yaşasın diye...”

buyanla- tsuyurka- “merhamet etmek, acımak”

bäg-lärim buyan-layu tsuyurkayu y(a)rlikasar köñül-gärü uka y(a)rlik(a)z-un-lar. (Dilek04₃₅₋₃₆) “Beylerim merhamet ederek buyurlarsa (bunu) derinden, iyice anlayarak buyursunlar.”

çam çarım “itiraz, iddia”

apam çam çarım kılğalı sakınsar-lar bu borluk täñinçä iki borluk basa tog<r>ıl-ka yaraşı berip yulup alz-un-lar (BaSa03₁₅₋₁₇) “Eğer itiraz etmeyi düşünürlerse Basa Togrıl’a bu bağ dengince iki bağı hazırlayıp vererek geri alsınlar.”

çam kargaşa “itiraz, iddia”

tıñak-a-tın satğın almış baş biñigin berip bu borluk-ta çamum kargaşa-a yok täp biñig berdim (Çeş95_{5,7}) “...Tıñaka’dan satın alındığına dair esas sözleşmeyi teslim ederek bu bağ hakkında itirazım olmadığına dair senet verdim.”

çug tamga “mühür, damga”

bu çug tamg-a m(ä)n atay-nuñ ol (Çeş101₄) “Bu damga, ben Atay’ındır.”

çuval lagsı “çuval, torba”

on kap çuval-ı lagsı-sı [b]ir kâpâz-lig ton (BuYön14_{4,5}) “on kap çuval ile bir pamuklu elbise...”

äd tavar “mal mülk, servet”

anuy ädiñä t(a)var-ıña nä[-siñä] kim-iñä. bu bitig-täki (Vas07_{29,31}) “Onun servetine, herhangi bir şeyine bu sözleşmedeki...”

ädgü ayıg “iyi kötü”

m(ä)n tüşiki ağır igkä t(ä)gmış-kä ädgü ayıg bolg(a)y-m(ä)n tep kişim şılañ-ka bitig koddum (Vas01_{2,4}) “Ben Tüşiki, ağır hastalığa yakalandığım ve iyi-kötü (ne olacağım) belli olmadığı için eşim Şılañ’a vasiyet bıraktım.”

är bæg “erkek, koca”

mentä ken är-kä bæg-kä t(ä)gmätin ävim-ni tutup oglum altmış k(a)y-a-nı asırıp yorız-un (Vas01_{4,7}) “Benden sonra (başka) erkek ile evlenmeden evimle ilgilenip oğlum Altmış Kaya’yı büyütüp hayatına devam etsin.”

är äbçi “karı koca, eş”

bu ikägü bægär-lär-iñä ayıtmatın är ’äbçi bolmış-lar (Çeş20_{4,6}) “...bu ikisi, efendilerine sormadan karıkoca olmuşlar.”

är kömär “işçi, çalışan”

maña tärbiş-kä yunlaklık çao yastuk kargäk bolup açam-nuñ maña ülüş-tä täggän taysañ-takı on altı är kömär borluk-ta maña tægär (BaSa06_{1,4}) “Bana, Tärbiş’e kullanmak için çao yastuk gerekli olup babamdan bana miras Taysañ’daki on altı işçilik bağdan bana kalan...”

äv bark “ev bark”

bu kün-tin muñça bu borluk-ka yer-kä suv-ka äv-kä bark-ka vapso tu ärklig bolz-un (ArSa16_{12,13}) “Bu günden itibaren bu bağa, yere, suya, eve barka Vapso Tu sahip olsun.”

eçi ini “ağabey-küçük erkek kardeş; erkek kardeşler”

män atay tutuñ-nuñ eçim inim tugmış-ım kadaş-ım y(e)gän-im t(a)gay-ım kim kim m-ä ärsär çam çarım kılmaz-un-lar. (KöSa10_{7,8}) “Ben Atay Tutuñ’un (benim) ağabeyim, küçük erkek kardeşim, evladım, akrabam, yeğenim, dayım -her kim olursa- itiraz etmesin.”

el bodun “halk”

bu nişan biz bitig-täki-çä atl(i)g el bodun-nıñ ol (Çeş22₁₈₋₁₉) “Bu nişan, biz sözleşmede adı geçen halkındır.”

el uluş “ülke, vatan”

basa el-kä. uluş-ka. buyan berz-ün tep. (Vak01₁₅₋₁₆) “...sonra ülkeye sevap versin diye...”

elçi yalavaç “elçi, sefir”

apam birök ’ärklig bağ eşi elçi yalavaç küçin tuñup çam-lasar bu ok ögän-tä bu borluk täñin-çä iki borluk berip söz-läri yorımañun-lar (BaSa01₁₃₋₁₅) “Eğer güçlü bey, maiyeti veya elçi gücünü kullanıp itiraz ederlerse bizzat bu su kanalında bu bağ dengince iki bağ verip sözleri geçerli olmasın.”

elän- ärksin- “hüküm sürmek, hâkim olmak”

bu şilavanti-lär. bar ärginçä bular elänz-ün-lär. ärksinz-ün-lär. (Vak01₃₀₋₃₁) “Bu şilavantiler var oldukça bunlar hüküm sürsünler.”

ert bert “bir vergi çeşidi”

bu yer-niñ nägü ymä erti berti yok (ArSa09₂₀₋₂₁) “Bu yerin hiç vergisi yoktur.”

igälä- al- “almak, sahip olmak”

yeti kün-tin kişsär m(ä)n kaytso tu igäläp alıp. kün ’ägsükin köni berürm(ä)n. (Rehin02_{3v-4v}) “Yedi günü geçerse ben Kaytso Tu alıp gün eksliğini doğru bir şekilde veririm.”

igilä- asıra- “ilgilenmek, meşgul olmak”

m(ä)n şivsay tayşı-ka kişim-kä ulug ogul bolup. ’ävim-ni bark-ım-ni igiläp asırap yorız-un (AzEt01₉₋₁₀) Ben Şivsay Tayşı’ya, eşime büyük oğul olarak evimi barkımı idare edip yaşasın.”

igsiz togasız “hastaliksız, sağlam”

ig-siz toga-sız at bu yüz kunpu bir at birlä (KöSa04₃) “...hastaliksız at, bu yüz kunpu bir at ile...”

il- tart- “karışmak”

m(ä)n çintso ayag-ka tägimlig-niñ inim eçim oglum kam kadaşım. ilmäz-ün tartmaz-un (EvIEd03_{6,8}) “Ben saygıdeğer Çintso’nun (benim) küçük erkek kardeşim, ağabeyim, oğlum, akrabam karışmasın.”

il- üzül- “anlaşmak”

ilip üzülüp [...] (Kar116₄) “anlaşıp...”

iş küç “iş güç, emek”

bodun-tın kuvrag[-tı]n nâgü iş küç kâlsâr. biz ikigü tüz bilir-biz (ArKi12_{2,3}) “Halktan, cemaatten ne kadar iş güç gelirse ikimiz eşit sorumlu oluruz.”

iştin taştın “içeri dışarı; (bol- yardımcı eylemiyle ‘kaybolmak’)”

berginç-â iştin taştın bolsar-m(â)n oglum kumar kay-a âvtâkilâr birlâ köni berziün (Borç34_{6,8}) “Verinceye kadar ortadan kaybolursam oğlum Kumar Kaya, evdekilerle doğru bir şekilde versin.”

ka kadaş “hısım, akraba”

biz ikâgü-nüj eçim(i)z inim(i)z kam(i)z kadaş-ım(i)z ağın ymâ kim kayu kişi ç(a)m çarım kalmaz-un ayıtma-z-un iştâ-m(â)z-ün-lâr (ArSa10_{11,12}) “Bizim ikimizin ağabeyi, küçük erkek kardeşi, akrabası -başka herhangi biri- itiraz etmesin, sormasın, istemesin.”

kaç- yaş- “kaçmak, kaybolmak”

berim alım tâlim bolup alım-çı-l(a)rım m-â tâlim bolup turgu tæg bolm(a)yın kaçıp yaşıp (Çeş23_{2,4}) “...vergi ve alacaklılarım çok olup duracak gibi olmadığımdan kaçıp...”

kalançı alımçı “vergi tahsildarı”

kalançı alım-çı m-â bolsar altmış-a-tın tilâmânlâr (BuYön50_{7,8}) “Vergi tahsildarı da olsa Altmışa’dan istemeyin!”

kamçı bârgä “kamçı, kırbaç”

äsük [bo]lup ayıg ünsâr ’âlig yeti kamçı yep maña tægir yastuk-tın kur[u]g kalır -m(â)n (Çeş27_{9,11}) “Eksik olup yalan ortaya çıkarsa elli yedi kamçı yiyip bana kalan yastuktan mahrum olurum.”

ken arkun “sonra, sonradan”

ken arkun m(â)n külüg tıntanç-niñ kam kadaşım oglum kız-ım bu k(a)ra-baş-ıg ayıtsar (KöSa04_{10,11}) “Sonradan ben Külüg Tıntanç’ın (benim) akrabam, oğlum, kızım bu köleyi sorarsa...”

ken öñdün “önce sonra; herhangi (bir zaman)”

m(â)n oz-mış togrıl ken öñdün basa togrıl-ka kim-niñ kayu-niñ küçin tutup çam çarım kulsar-m(â)n (Çeş79_{6,9}) “Ben Ozmuş Togrıl, herhangi bir zamanda Basa Togrıl’a herhangi birinin gücünü kullanıp itiraz edersem...”

ken öñrä “önce sonra; herhangi (bir zaman)”

ken öñrä inim-tä eçim-tä kam-ta kadaş-ım-ta ogul-um-ta kız-ım-ta küdägüm mañal törüg başlap kim-tä kayu-ta ünsär. bu bitig buçuñ bolz-un. (Mak10_{3,7}) “Herhangi bir zamanda küçük erkek kardeşimde, akrabamda, oğlumda, kızımda, damadım Mañal Törüg başta olmak üzere herhangi birinde ortaya çıkarsa bu senet geçersiz olsun.”

keñäş- ayıtış- “danışmak, istişare etmek”

şinjüy tutuñ bæg-kä küdägüm likä-kä keñäşip ayıtışıp kävsi-tä tugmış burhan kuli atl(i)g ogul-an-ka ögkä kañka buyan-ı tægz-ün tep boş bitig bertim. (Vas06_{3,7}) “...Şinjüy Tutuñ Bey’e ve damadım Likä’ye danışıp Kävsi’den doğmuş Burhan Kuli isimli oğlana, annesine, babasına sevabı ulaşsın diye azatlık belgesi verdim.”

kim kayu “herhangi, kim”

kim kayu kişi ketsär biz bir inçgä böz berirbiz (Çeş33_{3,4}) “Hangi kişi giderse biz bir ince böz veririz.”

kim kim “kim, hangi”

bu yer-kä kim kim m-ä bolup çamlamazun-lar (ArSa11₁₇) “Bu yere kimse gelip itiraz etmesin.”

köni bışığ “doğru, yaraşır”

andın şük kalmış-ta bu ogul sutmak [=sutbak]-nıñ bermiş aşın yep aymış iş-in kulıp ogul törüsi birlä ölginçä köni bışığ tapınzun (EvlEd01_{4,8}) “Bu evlat, bundan sonra sessiz kalarak Sutbak’ın verdiği yemeği yiyip buyurduğu işi yapıp evlatlık töresi ile ölünceye kadar doğru biçimde hizmet etsin.”

kösür yer “toprak, arazi”

[JY şığ kösür yer (Çeş24₂₀) “[...] şığ arazi”

kudı asıra “aşağı”

apam birök bu ogul-nıñ küçin alıp bod-ka tægmiş-tä orun-ın yegin kılmayın ädgü tuñmayın kudı asır-a kişi-çä tuşsar-män. kayu-ka barsar (EvlEd01_{19,22}) “Eğer bu evladın gücü arttığında, büyüdüğünde yerini yapmadan, iyi hale getirmeden aşağı bir kişi gibi davranırsam nereye giderse...”

kul küñ “köle, cariye”

bu bitig-täki bermiş yast[uk] kul küñ ud [ ] yol-ınta (Vas07₃₀₋₃₂) “Bu senetteki gibi verilen yastuk, köle, sığır [...] hakkında...”

kutlug kıvılg “kutlu, bahtiyar”

kulunçoğ yinçgä vapdu iti şıñkur kutlug apa at(a)m şıñkur kutlug kıvılg bolz-un. (Çeş84_{8,9})

“...Kulunçoğ, Yinçgä Vapdu, İti Şıñkur, Kutlug Apa, Atam Şıñkur kutlu olsun!”

kuvrag igil “topluluk, cemaat”

kuvrag-tan igil-tän nägü m-ä iş-küç sıkış ämgäk tägürmädin asırayu turz-un. (BuYön28₁₄₋₁₆)

“...cemaatten, herhangi bir iş güç, zahmet gelmeden idare edip dursun.”

küç küçäk “güçlü, kuvvetli”

takı birök bæg eşi-niñ küç küçäk sav kälürüp ayıtsar [i]stäsär an teräk-kä taplamış anıça täñlig k(a)rabaş (KöSa04₁₃₋₁₄) “Eğer bey ve maiyetinin güçlü sözünü kullanıp sorarsa, isterse An Teräk’e isteğine uygun onun gibi köle...”

küplüg kaplıg idişlig “kaplı, kap içinde”

küp-lüg kaplıg idiş-lig bor-um yok (Kar91_{2,3}) “...kaplı şarabım yok.”

lin pıryan “hücre, odacık”

ayag-ka tägimlig-niñ. lin-in. pıryan-ın pintso tutuñ igäläz-ün. (BuYön28₁₂₋₁₃) “Saygıdeğerin hücrelerini Pintso Tutuñ idare etsin.”

miñ kün tümän kün “sonsuz”

bu yer-kä miñ kün tüm(ä)n kün [-kä t]ägi kay{y}ımtu ärklig bolzun (ArTa02_{5,6}) “Bu yere sonsuza kadar Kayımtu sahip olsun.”

miñ tümän “sonsuz”

bu [kü]n-tä in[aru bu yer ü]z-ä miñ tümän yıl-kağägi basa togrıl ärklig bolz-u[n] (ArSa09₉₋₁₀) “Bu gündən sonra bu yere sonsuza kadar Basa Togrıl sahip olsun.”

miñ yıl tüm(ä)n kün “sonsuz”

bu ogul-ka miñ yıl tümän kün-kä tägi säñäktaz ak-a ärklig bolzun (ÇoSa02₈₋₁₀) “Bu evlada sonsuza kadar Säñäktaz Aka sahip olsun.”

mün aş “çorba, yiyecek”

igläsär yeti künki mün aş m(ä)n çintso şıla berürm(ä)n (Rehin02_{2v-3v}) “Hastalanırsa yedi güne kadar yiyeceğini ben Çintso Şıla veririm.”

nä kim “herhangi, hiç”

anıñ ädiñä t(a)var-ıña nä[-siñä] kim-iñä. bu bitig-täki (Vas07₂₉₋₃₁) “...onun malına mülküne, herhangi (bir şeyine) bu sözleşmedeki...”

nägü kim “herhangi, hiç”

b[u] borluk-niñ nägü kim kalanı kavıttı bolsar m(ä)n t(ä)miçi bilür-m(ä)n (ArKi06_{7,9}) “Bu bağın herhangi bir vergisi olursa ben Tamiçi sorumlu olurum.”

nişan tamga “mühür, damga”

bu nişan tamg-a m(ä)n baçak-niñ ol (KöSa08₂₂) “Bu damga, ben Baçak’ındır.”

nom boşgut “öğreti”

kiçigi-m-tä bitig ujik nom bogşut [ögr]änmiş üçün nätäg ärsär toyın bolup toyın törüsintä (Dilek04₆₋₈) “Küçükülüğümde yazıyı, öğretiyi öğrendiğim için nasılsa rahip olup rahip töresince...”

ogrı täv “hile, hırsızlık”

ogul-k(i)y-a çintso şıla-niñ ävintäki-lär bilä yorıp ogrı täv kulsar. (Rehin02₁₂₋₁₃) “Bu oğlancık Çintso Şıla’nın evindekilerle beraber hırsızlık yaparsa...”

ogrı yalgan “yalan”

bu yuñçı-niñ soñ bayan ogırsı yalganı bolş-a (ÇoSa01₁₆₋₁₇) “Bu Yuñçı’nın sonradan yalanı ortaya çıkarsa...”

ogul kız “oğul, kız; evlat”

yan-a mendä ogul kız tugsa ol oglum birlä täñ tüz tuţup (EvIED01₁₂₋₁₃) “...yine benim evladım doğarsa o oğlum ile eşit sayıp...”

onluk yüzlük “onluk, yüzlük, grup”

biz tädmilig kar-a buk-a ikägü-niñ akamız inimiz onluk-umuz yüz-lük-ümüz kim kim m-ä bolup çam çarım kılmaz-un (KöSa01₁₅₋₁₈) “Biz Tädmilig ve Kara Buka, ikimizin ağabeyi, küçük erkek kardeşi, onluğu, yüzlüğü -her kim olursa- itiraz etmesin.”

orpak ayıg sınuk “yırtık, kötü, kırık (eşya)”

mäniñ-niñ äv-üm-täki barkım-takı nägü kim-im-ni orpak ayıg sınuk barım bulguça balsa näçä oğlan-larım bolşa ol oğlan-lar birlä täñ öñ ülüş kopı berür-män (EvIED01₁₄₋₁₈) “...benim evimdeki herhangi bir şeyi, yırtık, fena malımı olduğu gibi balsa, ne kadar evladım olursa onlarla eşit payı tamamen veririm.”

orpak tälük “yırtık, eski (eşya)”

bar-ça orpak-ı. tälük-i bilä m(ä)n kut[lug] [to]ña aţay kız-nı igälöp alıp keţt[im.] (Çeş80₇₋₈) “...bütün eski eşyasıyla ben Kutlug Toña, Aţay Kız’a sahip olup onu alıp gittim.”

ög kaŋ “ana baba”

şinüy tutuŋ bæg-kä küdägüm likä-kä keŋäşip aytışıp kävsi-tä tugmuş burhan kulı atl(ı)g ogul-an-ka ögkä kaŋka buyan-ı tägz-ün tep boş bitig bertim. (Vas06_{3,7}) “...Şinüy Tutuŋ Bey’e ve damadım Likä’ye danışıp Kävsi’den doğmuş Burhan Kulı isimli oğlana, annesine, babasına sevabı ulaşsın diye azatlık belgesi verdim.”

ögän käsgüçi suvçı “su işleriyle ilgilenen, suçu”

borluk-ıŋa ögän käsgüçi-lär. suvçı kirmädin asgu üzüm ışıg tırgük ymä almaz-un. (Vak01₄₅₋₄₇) “...bağına suçular girmeden asma üzümlerini, bağ ve direklerini de almasın.”

öl- id- “ölmek, yitmek”

bu ud-nuŋ ölsär idsar män umar berür-m(ä)n (HaKi03_{9,11}) “Bu sığır ölürsa ben Umar veririm.”

öŋ ülüş “hisse, pay”

ol oylan-lar birlä täŋ öŋ ülüş kopı berür-män (EvEd01₁₇₋₁₈) “...o evlatlarımla eşit hisseyi tamamen veririm.”

öŋtün kedin “doğu batı; her yer”

üç bakır lal-ni m(ä)n sadı öŋ-tün kedin s(a)tıg-ka yorıp yüz y(a)ştuk-ka k(ä)şişdimiz (Çeş25_{3,6}) “...üç bakır yakutu doğudan batıdan (her yerde) satışa çıkarıp yüz *yastuk* karşılığı anlaştık.”

örü kudı “yukarı aşağı; (*bol-* yardımcı eylemiyle ‘ortadan kaybolmak’)

berginçä örü kudı bolsarm(ä)n inim biläy köni berzün (Boç47_{5,6}) “...verinceye kadar ortadan kaybolursam küçük erkek kardeşim Biläy doğru bir şekilde versin.”

paŋır şükün “dilenci kâsesi”

mäniŋ paŋır-da şükün-tä kazanmış nägü kim-ni satıp yulup. k[o]ço-takı aŋay tutuŋ-nuŋ pinuŋ atl(ı)g kırk yaş-lıg kıŋay oylan-ın (AzEt01_{7,8}) “...benim dilenci kâsemle kazandığım her şeyi satarak Koço’daki Aŋay Tutuŋ’un Pinuŋ adlı, kırk yaşındaki Kıŋay erkek kölesini...”

sa yakşı “kilit anahtar”

sası yakşı tükäl ol (EvSa01₆) “kilidi-anahtarı tamamdır.”

sana- karıla- “saymak, hesaplamak”

m(ä)n baçak ymä bir ’ägsük-süz tükäl s(a)n(a)p k(a)rıl(a)p aldım (KöSa08_{7,9}) “Ben Baçak da hiç eksiksiz, tamamen sayıp aldım.”

sat- yul- “alıp satmak”

mäniñ pañır-da şükün-tä kazganmış nägü kim-ni satıp yulup. k[o]ço-taki añay tutuñ-nuñ pıñtuñ atl(ı)g kırk yaş-lıg kıñay oñlan-ın (AzEt01₇₋₈) “...benim dilenci kâsemle kazandığım her şeyi satarak Koço’daki Añay Tutuñ’un Pıñtuñ adlı, kırk yaşındaki Kıñay erkek kölesini...”

sıguş- yaraş- “yaraşmak, anlaşmak”

oñlan-larım birlä sıguşu yaraşu umasar. pıñtuñ ’ävım-täki nägü-kä kim-kä katılmadıñ (AzEt01₁₂₋₁₃) “Evlatlarım ile anlaşamazlarsa Pıñtuñ, evimdeki herhangi bir kişiye karışmadan...”

sıkış ämgäk “zahmet, eziyet”

kuvrag-tan igil-tän nägü m-ä iş-küç sıkış ämgäk tägürmädin asırayu turz-un. (BuYön28₁₄₋₁₆) “...cemaatten, herhangi bir iş güç, zahmet gelmeden idare edip dursun.”

soñ bayan “sonra, sonradan”

bu yer-kä biz torçı yolçı elçi üç ak-a ini-lär-niñ soñ bayan urug tarıg üñtüp kim kim m-ä bolup ç(a)m çarım kılmañun[-lar] (ArTa02₉₋₁₂) “Bu yere Torçı, Yolçı, Elçi, biz üç ağabey-
kardeşin sonradan akrabaları çıkıp herhangi biri itiraz etmesin.”

söz sav “söz, kelam”

m(ä)n kıt(a)y k(a)y-a inäçi-kä söz-üm savım çamım çarım yok (Çeş82₁₂₋₁₃) “...ben Kıñay Kaya, İnäçi’ye herhangi bir sözüm, itirazım yok.”

şuulug tamgalıg “damgalı”

lükçün kedini yorır şuu-lug t(a)mgalıg yüz yetmiş ikilik yorık böz-kä kâşiş-tim(i)z. (ArSa10_{4,6}) “Lükçün pazarında geçerli, damgalı, yüz yetmiş tane çift katlı ve geçerli böze anlaştık.”

taş tägil “yok, kayıp; (bol- yardımcı eylemiyle ‘kaybolmak, yok olmak’)”

bu ’äşäk barır-ta kälir-tä taş t(ä)gil bolsar (HaKi02₁₁₋₁₂) “Bu eşek gelip giderken kaybolursa...”

täg- bar- “gelmek, ulaşmak”

kalan-çımız tägip barıp yorır kalan-ı (ArSa11₃₋₄) “vergi tahsildarı gelip geçerli kalan vergisini...”

täñ tüz “eşit, tam”

yan-a mendä oğul kız tugsä ol oğlum birlä täñ tüz tuñup (EvIEd01₁₂₋₁₃) “...yine benim evladım doğarsa o oğlum ile eşit sayıp...”

täşgürüş- üzülüş- “değiştirmek, takas yapmak”

kayımtu-ka täşgürüşüp üzülüşüp [ber]timiz (ArTa02_{4,5}) “...Kayımtu’ya takas yaparak verdik.”

täv kaza “hile, entrika”

bu yuñçı-nıñ soñ bayan oğrısı yalğanı bolş-a tävi kaz-a-sı bolş-a (ÇoSa01₁₆₋₁₈) “Bu Yuñçı’nın sonradan yalanı ortaya çıkarsa, hilesi olursa...”

teş- sözläş- “söyleşmek, anlaşmak”

[ ] teşip söz-läşip atay kız-ka (Çeş80₄) “[...] anlaşip Atay Kız’a...”

togru tumhtu “doğru, esas”

sury-a bilä orñuk-l[u]g yeñi küri yer(i)miz-ni togru tumhtu s(a)ttım (ArSa03_{4,6}) “...Surya ile ortaklı yedi kürilik yerimizi doğru bir şekilde sattım.”

ton ätük “üst baş, kıyafet”

bolmuş-ka ton ätük adak baş bermäz-män (Rehin01₇) “Bolmuş’a elbise, ayakkabı, üst baş vermem.”

törü yargu yosunı “kanun, yasa”

ünär-män keñär-män tesär törü yargu yosun-ı birlä äta yazmış yazuk-ka tägzün (EvEd01₂₈₋₃₀) “...çekip giderim derse yasaya uygun olarak babaya karşı işlenen günaha girsin.”

tsañçı ağıçı “hazinedar, vergi tahsildarı”

bu murut-luk aryadan-nıñ borluk-ıya kap. bert böz. yer-lär-ijä tintsui-lär-in tsañçı ağıçılar almaz-un (Vak01₃₈₋₄₀) “Tahsildarlar, bu Murutluk Manastırı’nın bağlarından kap vergisi, pamuk tarlalarından tintsui (vergisini) almasın.”

turuş yañ “davranış, tarz”

kalmış turuşı y(a)ñı [tut]ug y(a)ñınça bolz-un. (Rehin01_{8,9}) “Kalan davranışı rehin töresine göre olsun.”

tut- kap- “tutmak, kapmak”

ogul-k(i)y-a çintso şıla-nıñ ävintäki-lär bilä yorıp oğrı täv kulsar. tutgu. kapgu yok itük kalsar m(ä)n çintso şıla baş-ıya bolur. (Rehin02₁₂₋₁₅) “Bu oğlancık, Çintso Şıla’nın evindekilerle beraber hırsızlık yaparsa, bir şeyler alırsa, zarar verirse (sorumluluğu) ben Çintso Şıla’ya aittir.”

tüş täm “meyve, sonuç, ödül”

[...] түş täm kılıp ’WT (BuYön42₁) “...ödüllendirip (?)...”

urug kadaş “akraba, soy”

uygur urug kadaş ükş-intä söz-läşip atamız-nıñ ülüş bitig-indäki-çä (Vas07₁₁₋₁₂) “...Uygur akrabalarımızın huzurunda anlaşıp babamızın miras belgesindeki gibi...”

urug tarıg “akraba, soy”

bu yer-kä biz torçı yolçı elçi üç ak-a ini-lär-niñ soñ bayan urug tarıg ünüp kim kim m-ä bolup ç(a)m çarım kılmazun[-lar] (ArTa02₉₋₁₂) “Bu yere Torçı, Yolçı, Elçi, biz üç ağabey-kardeşin sonradan akrabaları çıkıp herhangi biri itiraz etmesin.”

ün- keş- “çekip gitmek”

ünär-män keřär-män tesär törü yargu yosun-ı birlä äta yazmış yazuk-ka tägzün (EvEd01₂₈₋₃₀) “...çekip giderim derse yasaya uygun olarak babaya karşı işlenen günaha girsin.”

üst alt “üst alt”

sıkap-ta üstün altın yer-tä yarımını çakçak-ta on iki şıg yer-tä (Çeş24₄₋₆) “Sıkap’ta yukarı ve aşağıda (bulunan) arazide yarısını, Çakçak’ta on iki şıglık yerde...”

üzüş- käsiş- anlaşmak”

üzüşüp käsişip ketdim(i)z (Çeş82₁₁) “...anlaşıp gittik...”

vapça yanlaça “kanun, yasa”

ymä vap-ça yanla-ça nägü m-ä çam ç(a)rım bar ärsär kodup. bu bitig-ni bertim. (Vas07₂₁₋₂₃) “...kanuna uygun bir şekilde herhangi bir itiraz varsa diye hazırlayıp bu vasiyetnameyi bıraktım.”

vuçuñ bol- yorıma- “geçersiz olmak”

soñ biñig ünsär vuçuñ bolup yorım(a)z-un (Mak05₄₋₅) “Sonradan senet ortaya çıkarsa geçersiz olsun.”

yan- käl- “dönmek, geri gelmek”

y(a)n-a bu n(ä)ş-ä-l(ä)r-ni m(ä)n t(a)şık yanıp kälip turı-ka tölöp bersär-m(ä)n (Çeş23₁₆₋₁₈) “Yine bunca şeyleri ben Taşık, geri gelip Turı’ya ödesem...”

yat yalavaç “elçi, sefir”

apam birök ärklig bağ eşi yat yalavaç küç-in tutup. yul-}l}ayın alayın <tep> sakınsar-lar. (KöSa10₉₋₁₀) “Eğer güçlü bey ve maiyeti, elçi gücünü kullanıp geri alayım diye düşünürlerse...”

yavız yaman “kötü, fena”

bägim m-ä maña yavız yaman kılınmışı [=kılmıışı] yok (Dilek04₂₈) “Beyimin de bana kötü davrandığı yok.”

yay kış “yaz kış, sürekli”

murut-luk aryadan-ta täprä-mädin turup. yay kış bkçan olurup. (BuYön28₇₋₈) “Murutluk Manastır’ndan hiç ayrılmadan yaz kış inzivaya çekilip...”

yazlıg küzlüg “baharlık”

kül-äy yaz-lıg küz-lüg [...] (ArKi02₄) “boş tarlayı baharlık...”

yegän tagay “yeğen, dayı”

män şabi-niñ ogulum. kız-ım. eçim inim. kam kaç(a)şım y(e)gänim tagayım. aytmaz-un istämz-ün. (ArSa05₁₅₋₁₇) “Ben Şabi’nin (benim) oğlum, kızım, ağabeyim, küçük erkek kardeşim, akrabam, yeğenim, dayım sormasın, istemesin.”

yer suv “arazi”

m(ä)n tämür ombu bu sıkıdu-ka koço-takı yer-tä suv-ta mädz bilä täñ yezün tep biñig berdim (Çeş24₂₋₄) “Ben Tämür Ombu, bu Sıkıdu’ya Koço’daki araziyi Mädz ile eşit istifade etsin diye senet verdim.”

yok itük “zarar ziyan”

ogul-k(i)y-a çintso şıla-niñ ävintäki-lär bilä yorıp ogrı täv kılsar. tutgu. kapgu yok itük kılsar m(ä)n çintso şıla baş-ıña bolur. (Rehin02₁₂₋₁₅) “Bu oğlancık, Çintso Şıla’nın evindekilerle beraber hırsızlık yaparsa, bir şeyler alırsa, zarar verirse (sorumluluğu) ben Çintso Şıla’ya aittir.”

yumış barguçı “haberci, elçi”

bäg-lär-niñ lükçün-kä yumış-ka bargu-çı-lar-ka münüp bargu iki [k]ısg-a ulag (BuYön13₄₋₆) “Beylerin Lükçün’e gidecek habercilerine binilecek iki kısa (mesafe) atı...”

Sonuç

Eski Uygur hukuk belgelerinde yer alan ikilemelerin değerlendirildiği bu çalışmada yüz yirmi yedi ikileme tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin önemli bir kısmı eş, benzer ya da zıt anlama sahip Türkçe kökenli sözcüklerle kurulmuşken bunlara nazaran daha az bir kısım ise yabancı kökenli sözcükler ve Türkçe karşılıklarıyla veya doğrudan yabancı kökenli sözcüklerle kurulmuştur. Bu yapıdaki ikilemelerin varlığının temel sebebi ise ya dinî bir takım terim ve kavramı karşılamak (ki bunların önemli bir bölümü Uygurların dinî-edebî eserlerinde de yer almaktadır, örneğin

bursoj kuvrag, nom boşgut, lin piryan vb.) ya da hukukî bir terim oluşturmaktır (birlä alguçı tunsu, vapça yanlaça, şuulug tamgalıg vb.). Ancak yukarıda belirtildiği gibi bunlar sınırlı bir görünüm arz eder. Bu durum, Eski Uygur Türkçesinde ikilemelerin yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe karşılıklarıyla kurularak birtakım terimleri dile yerleştirmek ya da en azından bunların anlaşılmasını sağlama gibi bir amaçla kullanımının dışında birey ve toplumsal dilin de kendine ait kullanım sahası içinde ikileme oluşturduğunu, bunlar vasıtasıyla anlatılmak istenenin pekiştirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla hukuk belgelerinde yer alan bu yapılar, Türk dilinin herhangi bir tercüme veya açıklamaya dayanmayan ikilemeler bakımından da her dönemde sahip olduğu zenginliği gösteren örnekler arasında yer almaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

- Ağca, Ferruh. “Eski Uygurca İştikaklı İkillemeler Üzerine”. *Alkış Bitigi. Kemal Eraslan Armağanı* içinde, ed. Bülent Gül, 17-30. Ankara: TKAE, 2015.
- Bozok, Emrah. *Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkillemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2012.
- Can, Meltem. *Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2010.
- Çağatay, Saadet. “Uygurcada Hendiadyoinler”. *DTCF Yıllık Çalışmalar Dergisi I, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları 1940-41* (1944): 97-144. [Yeni baskı: Çağatay, Saadet. “Uygurcada Hendiadyoinler”. *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1978, 29-66.]
- Foy, Karl. “Studien zur Osmanischen Syntax: I. Das Hendiadyoin und die Wortfolge *ana baba*.” *Mittheilungen des Seminars für Orientalische Sprachen* Cilt: II/II. Berlin: Commissionsverlag von W. Spemann, 1899, 105-136.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*. 29. Basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.
- Karaman, Ahmet. *Eski Türkçede (VIII.-XII. Yüzyıl) İkillemeler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 2021.
- Keskin, Berker. *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020.
- Korkmaz, Zeynep. *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı. Ankara: TDK Yayınları, 2017.
- Ölmez, Mehmet. “Eski Uygurca İkillemeler Üzerine”. *TDAY-Belleten LXV/II* (2017): 243-311.
- Ölmez, Mehmet ve Gönül Aris. “Eski Uygurca Ölüler Kitabı’ndaki İkillemeler Üzerine”. *TDAY-Belleten LXVII* (Haziran 2019): 39-64.

- Ölmez, Mehmet ve Simge Sevim. “Kşanti Kılguluk Nom Bitig’e Özgü İkilemeler”. *Türkiyat Mecmuası* XXIX/II (2019): 499-524.
- Sevim, Simge. *Kşanti Kılguluk Nom Bitig ve Daşakarmapathāvadānamālā’da İkilemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019.
- Şen, Serkan. *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2002.
- Türkçe Sözlük*. 11. Baskı. Haz. Şükrü Halûk Akalın vd. Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Yıldız, Hüseyin. “Eski Uygurca Dışastvustık’ta İkilemeler Üzerine Notlar”. *Bengü Belâk. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde, ed. Bülent Gül, 465-482. Ankara: TKAE, 2013.
- Yıldız, Sümbül Begüm. *Eski Uygurca Maitrisimit te İkilemeler (Kumul Nüshası)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2019.

TABLO VE KISALTMALAR

Tablo 1: Belge Numaraları

ArKi02	U 5268 (T II M 11)
ArKi05	U 5271 (T.M. 237)
ArKi06	U 5272 ([T I] D 176 / TM 232)
ArKi12	SI 4b Kr. 223 r
ArSa02	U 3908 (T III M 205)
ArSa03	U 5234 (T.M. 90)
ArSa05	U 5241 (T III M 205d)
ArSa09	*3 Kr. 39
ArSa10	*3 Kr. 41
ArSa11	SI 3128 (Eski: SI Kr. IV/699)
ArSa12	Ot.Ry. 1097a
ArSa16	K 7711
ArSa17	Or. 8212 (106) (Y.K. 0014)
ArTa02	U 5237 (T.M. 101)
AzEt01	Y 828
B.sizSa06	Feng 1954:2
BaSa01	U 5238 ([T I] D 168 / TM 224)
BaSa03	*3 Kr. 36
BaSa06	İstanbul 35 (İÜ Küt. Demirbaş No: 558)
Borç02	Ch/U 6992 v
Borç14	U 5254 (T.M. 83)
Borç30	U 5968 v + U 5971 v
Borç34	*U 9000 (T III D 279.7)
Borç45	SI Kr. I/147
Borç47	SI Kr. IV/329
BuYön13	U 5285 (TM 71)
BuYön14	U 5287 (TM 80)
BuYön28	U 5319 ([T III] M 205)
BuYön42	U 5717 (Glas: T II x 547)
BuYön50	*U 9168 II (T III Murtuq 253)
BuYön67	SI Uig. 14 (II)
Çeş20	U 5242 (T II Çiçtim 7)
Çeş22	U 5245 (TM 220)
Çeş23	U 5246 ([T I] D 135 / TM 205)
Çeş24	U 5247 (T.M 104)
Çeş25	U 5266 (T II D 338)
Çeş27	U 5298 (T.M. 111)
Çeş33	U 5534 (Glas: T II 1813)
Çeş79	*3 Kr. 33a
Çeş80	*3 Kr. 35
Çeş82	*3 Kr. 37b
Çeş84	O. 2
Çeş95	SI Kr. IV/618
Çeş101	Tenişev-Feng 1958: 1

ÇoSa01	U 5235 ([T I] D 181, TM 95)
ÇoSa02	*Radloff 1899 (II. Belge)
Dilek04	*Pam 1
EvlEd01	O.1.
EvlEd03	SI O/70
EvSa01	U 5399 r (T I alpha) + U 5367 (Glas: T 101.500) + U 6068 r + III 4957a (Eski: MIK III 4957a)
HaKi02	U 5265 (T.M. 235)
HaKi03	SI O/73
Kar91	U 5837 (T III B)
Kar98	U 5976
Kar116	U 6136
KöSa01	Mainz 693 ([TI] D 187 / TM 206)
KöSa04	U 5968 r + U 5971 r
KöSa08	SI M 6
KöSa10	Tenişev-Feng 1958:2
Mak05	U 5251 (T.M. 229)
Mak08	*U 9181 (TM 225)
Mak10	*U 9331 (T III M 205)
Rehin01	*Kle.-Rob. 5; *USp Nr. 51
Rehin02	SI O/54
Vak01	U 5317 (T III M 205)
Vas01	U 5243 (T II Çıqım No 5)
Vas06	M 17C r
Vas07	K 7716

